

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

УКРАЇНКИ В ЄС: ГОЛОСИ, МЕРЕЖІ ТА МАЙБУТНЄ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Open Space Works
Травень – червень 2026

ПОДЯКИ

Ідея цього дослідження виникла завдяки плідній співпраці Українського жіночого фонду та Open Space Works і набула своєї форми й тону завдяки численним голосам українок із 23 країн Європейського Союзу, які були готові поділитися своїми історіями під час обговорень та опитування. Тих, хто об'єднується у потужні організації та асоціації, щоб краще доносити український порядок денний у країнах проживання; тих, хто щодня діє на своїх робочих місцях і в сусідських спільнотах як неформальні українські амбасадорки; молодих жінок, які виїхали з України підлітками і нині шукають свій шлях і кар'єру в Європі; тих, хто продовжує працювати чи волонтерити дистанційно з українськими бізнесами й організаціями; і тих, хто повернувся і відбудовує своє життя в Україні.

До дослідницької команди увійшли українки, які перебувають в Україні та Польщі:

- **Наталія Гарасівка** – співавторка дослідження, збір і аналіз даних.
- **Мар'яна Завійська** – співавторка дослідження, контроль якості.
- **Світлана Зуєва** – фахівчиня зі збору даних.
- **Софія Розуменко** – адміністративна підтримка.

Особлива подяка представницям команди Українського жіночого фонду – **Наталії Карбовській та Мілені Горячковській**, які ініціювали та енергійно підтримували розробку методології, залучення учасниць і етапи валідації процесу.

Верстка звіту: **Юлія Пущенко**

Дослідження було підготовано Open Space Works та Українським жіночим фондом за підтримки Офісу Віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, а також Урядової уповноваженої з гендерної політики.

ЗМІСТ

Список скорочень.....	4
Контекст.....	5
1. Методологія.....	7
1.1. Онлайн-опитування.....	7
1.2. Якісний компонент.....	9
2. Громадська активність та адвокація.....	10
2.1. Низова ("народна") дипломатія.....	11
2.2. Культурна дипломатія.....	13
2.3. Фандрейзинг.....	15
2.4. Адвокація та взаємодія з інституціями.....	15
2.5. Умови для кращого залучення.....	17
3. Дезінформаційні наративи та вплив на участь.....	21
4. Економічна залученість і зв'язки з Україною.....	24
4.1. Умови для професійної залученості та повернення.....	26
4.2. Бар'єри для дистанційної зайнятості.....	27
5. Механізми підтримки та координації.....	30
5.1 Підтримка громадянської залученості.....	31
5.2 Підтримка професійної та економічної залученості.....	32
6. Висновки та рекомендації.....	34
Висновки.....	34
Рекомендації.....	36
Для Уряду України.....	36
Для міжнародних організацій і донорів.....	38
Для організацій громадянського суспільства, діаспорних мереж і медіасо.....	40
Бібліографія.....	42
Додаток 1. Детальна структура вибірки (якісний компонент).....	44

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ЄС — Європейський Союз

УЖФ — Український жіночий фонд (Ukrainian Women's Fund, UWF)

OSWU — Open Space Works Ukraine

ФГД — фокус-групово дискусія

ФГ — фокус-група

КІ — ключова інформантка / ключовий інформант

КІІ — інтерв'ю з ключовими інформантками

НУО — неурядова організація

ОГС — організація громадянського суспільства

ФОП — фізична особа-підприємець

МОМ — Міжнародна організація з міграції (IOM)

УВКБ ООН — Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR)

ООН Жінки — структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (UN Women)

КОНТЕКСТ

*«Повернення додому – це те, що роблять не на самоті;
воно ввозз'єднує людей, а отже, має потужний
колективний вимір»¹*

Ренос Пападопулос, Involuntary Dislocation: Home, Trauma, Resilience, and Adversity-Activated Development

Майже 2 мільйони дорослих українок перебувають під тимчасовим захистом ЄС². З них 54,1% дорослих жінок – віком 35–64 роки, тобто це фахівчині середнього та старшого кар'єрного рівня, чиї навички та мережі є так само важливими для відновлення України. За останніми оцінками Центру економічної стратегії, лише 43% українських біженок і біженців [див. примітку щодо вживання термінів «біженка/біженець» нижче] за кордоном планують повернутися, а понад третина не має таких планів³. Це означає, що мільйони українців залишатимуться в ЄС ще роками. Однак, це не статична картина.

Дослідження Центру економічної стратегії протягом п'яти хвиль показує, що частка тих, хто остаточно планує повернутися, впала з 74% у листопаді 2022 року до 43% у грудні 2024 року і продовжує знижуватися. На початку 2026 року 47% людей під тимчасовим захистом у ЄС уже перебували в процесі отримання альтернативного легального статусу для проживання⁴ – тобто не чекаючи продовження дії правил “тимчасового захисту” активно планували довгострокове проживання за кордоном. Ця траєкторія робить аргумент на користь більших зусиль щодо залучення українок закордоном вже зараз нагальним, адже вікно можливостей для формування зв'язку звужується.

Водночас структурні бар'єри, такі як невизнання кваліфікацій, брак дитячих закладів і обмеження ринку праці, витісняють висококваліфікованих жінок на ринку праці шукати працевлаштування нижче рівня їхніх навичок⁵. Тим не менш, дослідження показують, що українські мігрантки активно залучені до громадської діяльності за кордоном⁶, проте потребують більш системних механізмів підтримки та збереження сталого та тривалого зв'язку з Україною.

¹ Renos K. Papadopoulos (2021), Involuntary Dislocation: Home, Trauma, Resilience, and Adversity-Activated Development, chapter “Nostos,” <https://doi.org/10.4324/9781003154822>

² European Commission, Eurostat (2026), “4.37 Million under Temporary Protection in April 2026,” Eurostat News, June 10, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260610-1>.

³ Ippolitova et al. (2026), “Ukrainian Refugees after Four Years Abroad: Fifth Wave of Research,” Centre for Economic Strategy, February 24, <https://ces.org.ua/en/ukrainian-refugees-fifth-wave/>.

⁴ так само

⁵ Bernhard Perchinig and Jimmy Perumadan (2025), “New Perspectives: Labour Market Integration of Displaced Ukrainian Women: A Comparative Study of Austria, Germany, and Poland,” International Centre for Migration Policy Development, Policy Brief, May, <https://www.icmpd.org/file/download/64761/file/INTAKE-New-perspectives-Labour-Market-Integration-of-Displaced-Ukrainian-Women.pdf>.

⁶ Ірина Майданік (2025), «Залученість до громадської діяльності як інструмент (ре)інтеграції вимушених мігрантів з України», Демографія та соціальна економіка 3, № 61: 25–40, <https://doi.org/10.15407/dse2025.03.025>

У деяких формулюваннях дослідження свідомо вжито терміни «ресурс» і «потенціал» щодо переміщених українок, оскільки саме ці терміни перекладаються мовою політичних рішень, яка формує рішення урядів, донорів і роботодавців. Але жінки, чиї голоси й дані лягли в основу цього дослідження, – не ресурс, який можна використати. Це люди, які долають переміщення, професійні зміни, сімейну відповідальність і громадянський обов'язок за умов, які вони не обирали.

Рекомендації цього звіту адресовані інституціям, а не жінкам, адже розрив між тим, що жінки вже роблять, і тим, що дозволили б їм робити наявні умови, – це насамперед недолік інституційного дизайну, а не браку особистої мотивації.

У цьому звіті терміни «переміщені жінки» та «жінки під тимчасовим захистом» вживаються для опису українок, які виїхали з України після 24 лютого 2022 року і зареєстровані відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист. Термін «біженка/біженець» вживається лише там, де він фігурує в цитованих зовнішніх джерелах, оскільки має чітке юридичне значення за міжнародним правом, яке не поширюється на всіх осіб під тимчасовим захистом. Використання терміна «біженець» як взаємозамінного є юридично неточним і може ненавмисно підсилювати дезінформаційні наративи.

1. МЕТОДОЛОГІЯ

У дослідженні використано змішаний методологічний дизайн, що поєднує кількісне опитування, глибинні інтерв'ю та фокус-групові дискусії, а також дві валідаційні воркшопи із зацікавленими сторонами. Якісний і кількісний компоненти були розроблені як взаємодоповнювальні: опитування має на меті окреслити масштаб і моделі залучення в межах вибірки, тоді як якісний блок покликаний пояснити чому існують певні моделі, що сприяє або заважає їхньому масштабуванню.

Дані збиралися протягом травня – червня 2026 року. Дослідження підготували Open Space Works та Український жіночий фонд за підтримки Офісу віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, а також Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

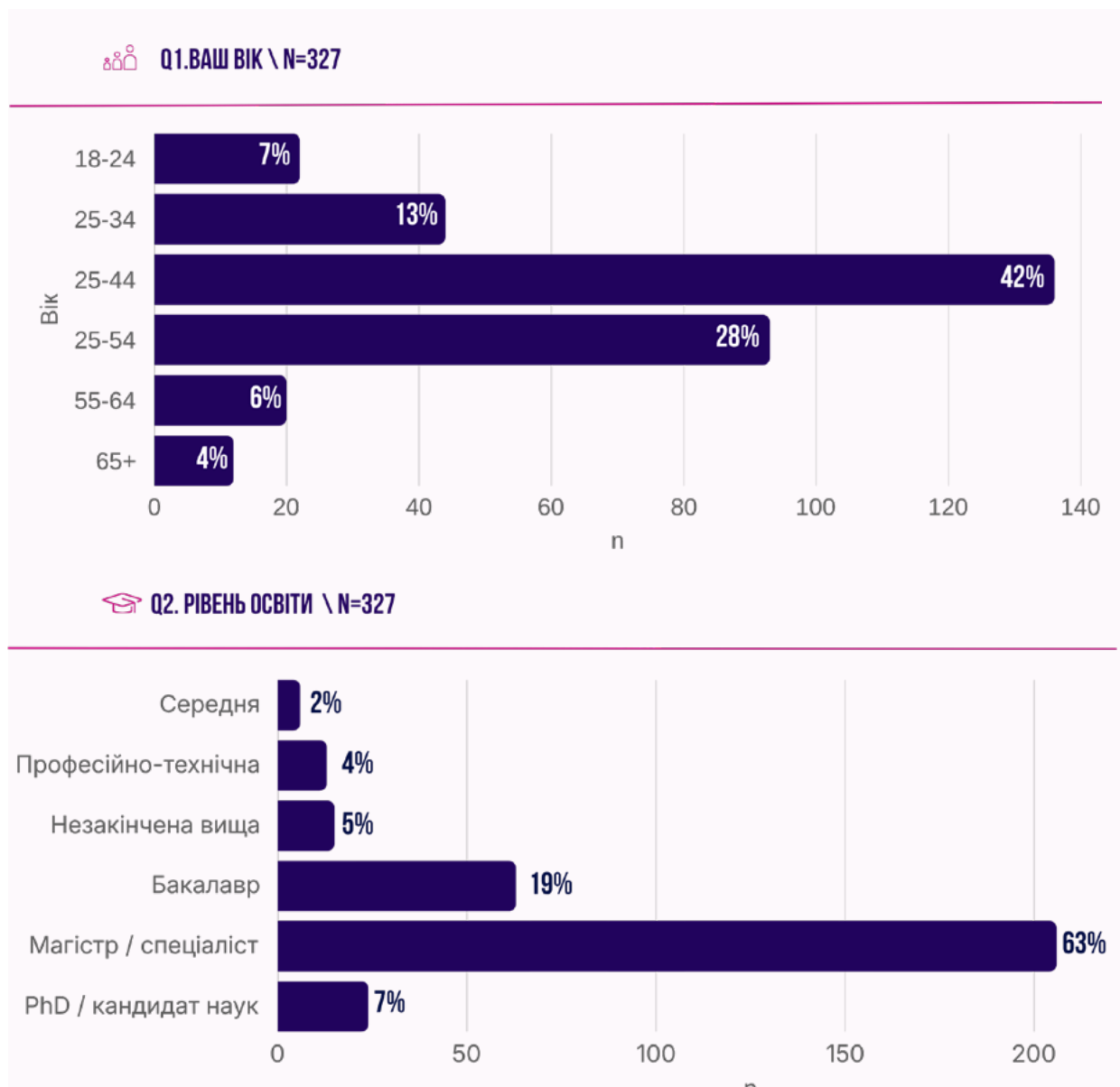
1.1. ОНЛАЙН-ОПИТУВАННЯ

Онлайн-опитування поширювалося методом «снігової кулі» через мережі УЖФ та OSWU, соціальні мережі та діаспорні організації в понад десяти країнах ЄС.

Параметр	Деталі
Фінальна вибірка	N = 327 (11 респонденток виключено через невідповідність вибірці)
Охоплені країни	23 держави-члени ЄС
Інструмент опитування	29 запитань: одиничний вибір, множинний вибір і шкали

Результати слід сприймати як орієнтовні тенденції, а не оцінки на рівні всієї групи. Вибірка методом «снігової кулі» систематично представляє більш залучених і мережево пов'язаних респонденток; реальна частка незалучених до громадської активності жінок, ймовірно, вища, ніж свідчить вибірка.

Профіль респонденток. Профіль респонденток опитування: високоосвічені, середнього кар'єрного рівня, за кордоном понад два роки, – загалом відображає фактичну демографічну структуру українок, переміщених після лютого 2022 року, які самі належать до найбільш високоосвічених популяцій вимушено переміщених осіб у новітній європейській історії: 74% переміщених українців мають вищу або незакінчену вищу освіту.

Більш суттєвим обмеженням є те, що онлайн-опитування поширювалось через організації українок у ЄС і систематично охоплює жінок, які вже пов'язані з діаспорними та активістськими мережами. Ймовірно, недостатньо представленими є кілька підгруп: жінки з інвалідністю чи серйозними захворюваннями; жінки в гострій економічній скруті; ті, хто прибув зовсім нещодавно і ще перебуває поза усталеними мережами; а також молоді жінки віком 18–24 років, чий основні соціальні зв'язки – це однолітки в країні перебування, а не діаспорні організації⁷.

⁷ CES (2025), Centre for Economic Strategy, Fifth Wave of Research on Ukrainian Refugees: <https://ces.org.ua/en/ukrainian-refugees-fifth-wave/>; wiiw (2026), Vienna Institute for International Economic Studies, Ukrainian Refugees: From Emergency to Long-Term Strategy: <https://wiiw.ac.at/ukrainian-refugees--from-emergency-to-long-term-strategy-n-711.html>

Молоді жінки віком 18–24 роки, які виїхали з України підлітками, сформували свою професійну ідентичність, мовну компетентність і соціальні мережі вже в країнах перебування, тож їхній зв'язок з Україною опосередкований переважно родинними стосунками та онлайн-простором, а не професійною чи громадянською вкоріненістю, що й пояснює найбільший розрив між готовністю та фактичним залученням у цій когорті. На іншому кінці спектра старші жінки – ті, кого найменше охоплюють можливості залучення на основі зайнятості на українському ринку праці, найбільш вразливі до вимушеного повернення в разі скорочення соціальної підтримки в країні перебування, і найменш видимі в суспільних мережах.

Регіон походження перетинається з досвідом переміщення, однак це дослідження не концентрується на цьому прицільно. Жінки з прифронтових та колишніх чи нинішніх окупованих регіонів (Донеччини, Харківщини, Запоріжжя, Херсонщини) мають якісно інший досвід переміщення, ніж ті, хто виїхав із міст, більш віддалених від активних бойових дій. Вони можуть мати справу з прямою травмою, втратою майна чи членів родини, а також неможливістю повернутися до рідного регіону, який більше не існує у своїй довоєнній формі.

1.2. ЯКІСНИЙ КОМПОНЕНТ

Якісний блок охопив 4 фокус-групові дискусії (ФГД) та 11 інтерв'ю з ключовими інформантками (КІІ), у яких взяли участь приблизно 35 жінок із понад десяти країн ЄС. Якісний компонент охопив чотири фокус-групові дискусії: за участю дистанційно працевлаштованих жінок із Польщі, Німеччини, Італії, Румунії та Іспанії (ФГ 1); адвокаційно активних жінок із Німеччини, Польщі та Бельгії (ФГ 2.1 і 2.2); студенток і нещодавніх випускниць із Бельгії, Франції, Німеччини, Чехії та Австрії (ФГ 3); а також жінок, які повернулися в Україну з Чехії, Франції, Словаччини та Португалії (ФГ 4.1 і 4.2).

Інтерв'ю з ключовими інформантками включали структуровані бесіди з представницями українських жіночих організацій та ініціативних груп у Німеччині, Іспанії, Фінляндії, представниками діаспорних ініціатив в Україні, представниками міжнародних програм розвитку та бізнесу.

Попередні результати були протестовані на двох валідаційних воркшопах за участю представників громадянського суспільства, уряду та міжнародних організацій.

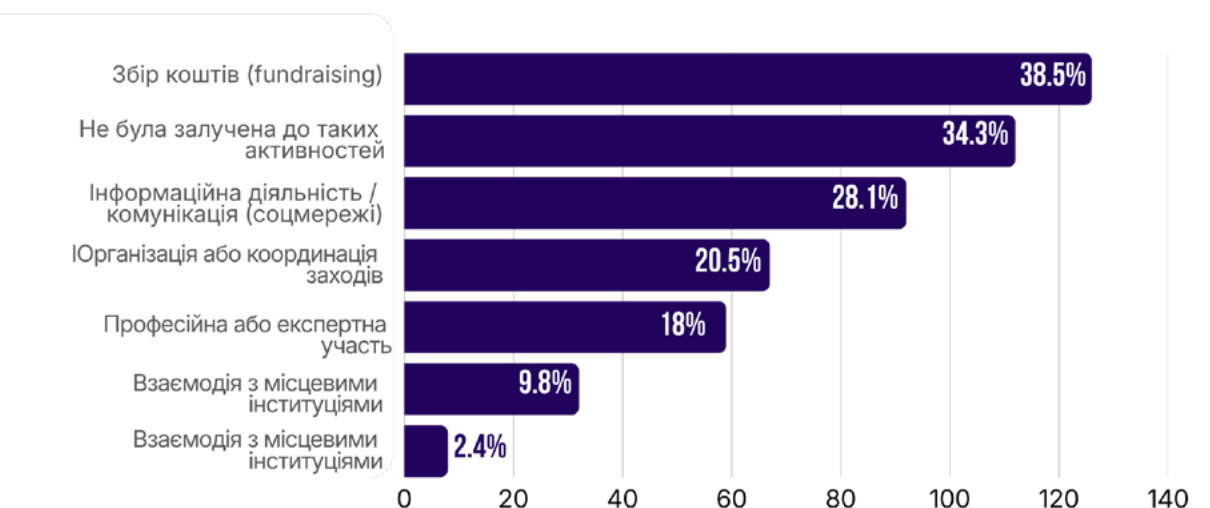
2. ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ ТА АДВОКАЦІЯ

Українки за кордоном відіграють важливу роль від початку повномасштабного вторгнення, підтримуючи Україну матеріально, зміцнюючи її міжнародний імідж і протидіючи російським наративам⁸. Задokumentовані механізми мобілізації діаспори включають загальне підвищення обізнаності про ситуацію в Україні, взаємодію з громадськими та політичними діячами в країнах перебування, а також мобілізацію через соціальні мережі як повторювані форми залучення⁹.

У цій ширшій картині громадська залученість українок у ЄС заслуговує на окремий, пильніший погляд. Її слід розглядати як через формальну участь в організаціях чи адвокаційних кампаніях, так і через ширший спектр повсякденних практик міжособистісного спілкування та громадянської дипломатії, що підтримують видимість, легітимність і підтримку України в суспільствах перебування. Це залучення широке, але нерівномірно структуроване – від фандрейзингу й волонтерства до неформальної публічної дипломатії на роботі, в університетах, у сусідських спільнотах та особистих мережах, а за певних умов – до формальної взаємодії з НУО, медіа, місцевою владою чи політичними інституціями.

Дві третини респонденток опитування (67%) були залучені принаймні до однієї активності, пов'язаної з Україною, за останні дванадцять місяців. Фандрейзинг залишається найпоширенішим форматом (39%), далі йдуть інформаційна діяльність і комунікація в соцмережах (28%), організація чи координація заходів (20.5%), професійна або експертна участь (18%) та взаємодія з місцевими інституціями (10%).

Q16. У ЯКИХ ФОРМАТАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПІДТРИМКОЮ УКРАЇНИ, ВИ БУЛИ ЗАЛУЧЕНІ ПРОТЯГОМ ОСТАННІХ 12 МІСЯЦІВ? \ N=327, МНОЖИННИЙ ВИБІР

⁸ Maria Koinova (2024), "The Diaspora's Mobilization Post-Invasion Has Provided Crucial Support to Ukraine," Migration Information Source, Migration Policy Institute, October 24, <https://www.migrationpolicy.org/article/ukraine-diaspora-mobilization>.

⁹ Agnieszka Fihel et al. (2024), "Diasporas at War: The Mobilisation of Ukrainian Diasporas in Two Different Host Contexts," paper submitted to the EPC2024 conference, Edinburgh, June 12–15, <https://epc2024.eaps.nl/uploads/240069>.

Однак структура їхньої залученості вкрай нерівномірна. Більшість активності відбувається поза формальними інституціями, без організаційної приналежності, стабільного фінансування чи чітких каналів визнання. Частота залучення також відрізняється: 23% респонденток залучені принаймні раз на місяць, тоді як 31% були залучені лише кілька разів, а 29% – жодного разу. Домінує роль учасниці (47%) або волонтерки (29%); організаторки та ініціаторки разом становлять 24%.

2.1. НИЗОВА (“НАРОДНА”) ДИПЛОМАТІЯ

Значною формою повсякденної залученості є постійне неформальне завдання пояснювати ситуацію в Україні — місцевим мешканцям, колегам, сусідам, однокурсникам, партнерам і знайомим. Ця форма участі не потребує організаційної приналежності чи бюджету і залишається однією з найпоширеніших форм адвокації, описаних респондентками. За своєю природою це емоційна праця – невидима, неоплачувана й структурно ґендерована робота з реальною психологічною ціною, яка частіше лягає на жінок, адже вони частіше представляють домогосподарство в неформальних соціальних структурах як школа чи спільнота сусідів. Migration Policy Institute (2024) фіксує зростаюче вигорання серед активісток діаспори в міру того, як війна триває вже четвертий рік. Для жінок, які одночасно несуть тиск власної інтеграції та представницькі обов'язки перед приймаючим суспільством, ризик вигорання є вищим і потребує окремого визнання в будь-якій стратегії залучення діаспори¹⁰.

¹⁰ Maria Koinova (2024), “The Diaspora’s Mobilization Post-Invasion Has Provided Crucial Support to Ukraine,” Migration Information Source, Migration Policy Institute, October 24, <https://www.migrationpolicy.org/article/ukraine-diaspora-mobilization>.

Для багатьох жінок це походить із глибокого відчуття, що гідно представляти Україну у звичайному повсякденному житті — просто важливо. Бути українкою за кордоном означає відчувати відповідальність: пояснювати війну, перекладати потреби України мовою, зрозумілою оточенню, спростовувати дезінформацію та представляти країну в щоденних взаємодіях. Називати це емоційною працею принципово важливо: це відкриває питання компенсації, визнання й перерозподілу навантаження. Учасниці фокус-групових дискусій описували виснаження від цієї пояснювальної ролі як відчуття «справді нескінченної роботи», без жодної інституційної підтримки за нею. Кілька респонденток розповідали, як з часом знижували рівень своєї залученості саме через вичерпання внутрішнього ресурсу.

«Речі, які здаються нам такими очевидними, тут доводиться переживувати й пояснювати з нуля. І це справді нескінченна робота, особливо для держави, яка мала б за неї взятися. Добре, що ми все це робимо на рівні повсякденного амбасадорства, але в Європі мільйони українців, і досі немає справжнього українського голосу, немає державного підходу, немає інформаційних кампаній від великих медіа».

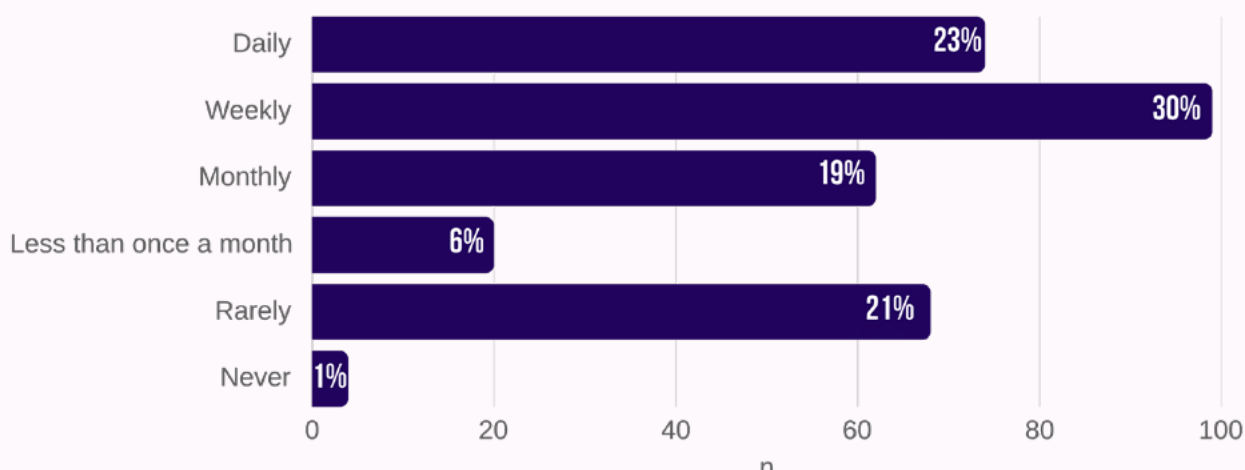
– учасниця фокус-групової дискусії, українка в ЄС, яка дистанційно співпрацює з українським бізнесом/ організацією.

Серед жінок із дітьми повсякденна дипломатія набуває додаткового виміру. Рішення щодо мови спілкування вдома, вибору школи, культурних активностей і належності до спільноти – не лише особисті, вони визначають, чи збереже наступне покоління значущий зв'язок з Україною, чи повністю асимілюється в ідентичність країни перебування. Ця форма впливу невидима в статистиці громадянської участі, але діє в масштабі, який жодна формальна адвокаційна програма не може відтворити. Тому підтримка матерів у збереженні української культурної та мовної ідентичності для їхніх дітей – це довгострокова інвестиція в транснаціональну громадянську присутність України.

Дані опитування підтверджують, що низова дипломатія – це одна з найпоширеніших форм адвокації у вибірці. За всім опитуванням, 53% респонденток говорять про Україну з людьми в країні перебування щодня або щотижня, і домінантний формат – особиста розмова на роботі, у навчальному середовищі чи серед знайомих, а не будь-який організований чи публічний канал.

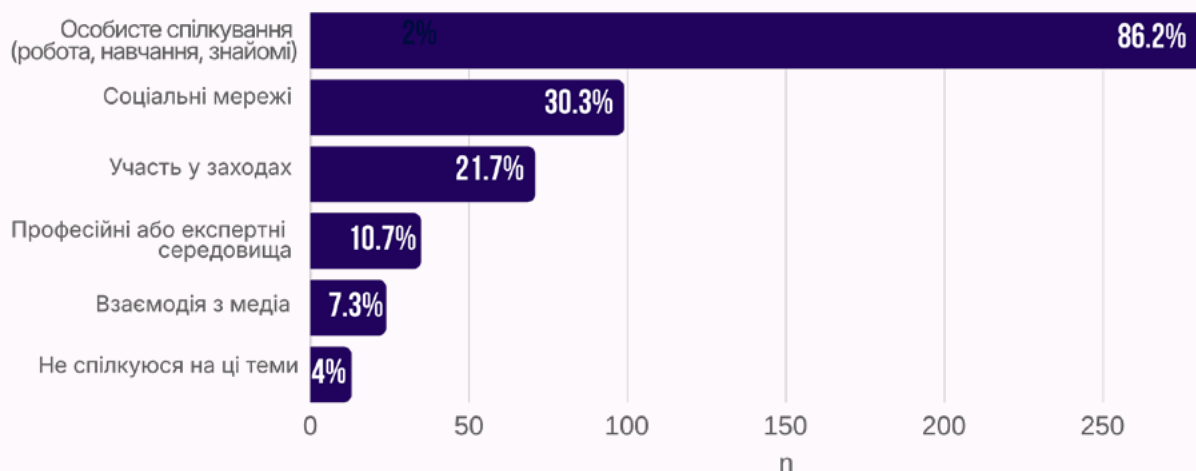

Q19. HOW OFTEN DO YOU TALK TO PEOPLE IN YOUR HOST COUNTRY ABOUT UKRAINE?

Q20. ІУ ЯКИХ ФОРМАТАХ ВІДБУВАЄТЬСЯ СПІЛКУВАННЯ ПРО УКРАЇНУ? N=327 \ МНОЖИННИЙ ВИБІР

2.2. КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ

Культурна дипломатія є однією з найбільш свідомих і видимих форм адвокації серед українок за кордоном. Вона виконує щонайменше **три різні функції**: робить Україну видимою для суспільств перебування, підтримує українське громадське життя в діаспорі та кидає виклик домінуванню російських культурних наративів у європейському культурному просторі.

Першу модель можна описати як вбудовану культурну присутність. У її рамках українську культуру вводять у вже наявні простори приймаючого суспільства: місцеві фестивалі, школи, бібліотеки, церкви, театри, університети, музеї, муніципальні заходи, благодійні ярмарки, святкування громади або неформальні сусідські зібрання. Логіка цієї моделі полягає в тому, аби показати українську культуру як таку і, водночас, зробити Україну зрозумілою в межах культурних звичаїв приймаючого суспільства. Для частини респонденток культурна видимість – це простір, який треба активно утримувати, бо інакше його за замовчуванням заповнить російська культура.

«Якщо ми не займаємо культурну чи історичну нішу, росіяни зроблять це дуже швидко, і тоді ми втрачаємо підтримку, зокрема з боку німців, бо вони чують лише одну версію».

– KI, активно залучена жінка, представниця міжнародної організації, Німеччина

Разом з тим частина респонденток застерігає: самої культурної видимості недостатньо, якщо зміст відтворює вузькі або виснажливі образи України. Критика стосується двох домінантних форматів. Перший — акцент на воєнній травмі, який ризикує спровокувати втому від співчуття в аудиторії приймаючого суспільства.

Другий — спрощений фольклор або «кітч», що може створювати враження поверховості чи архаїчності української культури.

З цього погляду ефективна культурна дипломатія не може спиратися лише на провину, шок або впізнавані етнічні маркери. Її завдання — викликати цікавість, повагу та захоплення Україною як складним і живим сучасним суспільством.

«Європейці втомилися від постійного контенту про війну. Нас годують або болючим фольклорним кітчем, або контентом про війну, і жодне з цього не працює. Нам потрібно розбудити справжню цікавість до України, а не почуття провини».

– KI, представниця української організації за кордоном.

Другу модель можна описати як інституційне культурне посередництво. Вона діє через професійні культурні, академічні та дипломатичні канали: аудіогіди українською мовою в музеях, співпраця з посольствами, університетські партнерства, кураторські кінопокази, музейні проекти, публічні лекції та культурні заходи на майданчиках усталених інституцій.

На відміну від першої моделі, ця залежить від професійної експертизи, інституційної довіри та доступу до визнаних культурних платформ. Її відмінна цінність — зробити українську культуру видимою не лише як спадщину діаспорної спільноти, а як повноправну частину європейського культурного та академічного простору.

«До повномасштабного вторгнення цей музей ніколи не розглядав такої пропозиції, щоб Україна сама фінансувала українські аудіогіди на його території. Мені про це сказав сам посол».

– українка, культурна активістка, учасниця ФГД

Третя модель - це культурні активності орієнтовані на українську спільноту. Вона особливо помітна серед організацій, створених після 2022 року, які використовують кінопокази, фестивалі, музичні події, поетичні вечори, українські свята та фандрейзингові зібрання передусім для того, щоб підтримувати внутрішній зв'язок усередині українських спільнот за кордоном.

Спільним обмеженням для всіх трьох моделей є залежність від доброї волі місцевих інституційних посередників — директорів театрів, муніципальних посадовців, організаторів заходів, які можуть обмежити доступ до майданчиків. Цю крихкість посилює також хронічна нестача фінансування. Кілька респонденток описували культурні проекти, реалізовані коштом особистих заощаджень, компенсація яких затримувалась на місяці або не надходила взагалі.

2.3. ФАНДРЕЙЗИНГ

Фандрейзинг – найпоширеніший формат, у якому перетинаються громадянська та економічна залученість. Він потребує мінімального інституційного доступу і може бути організований через особисті мережі чи соціальні мережі, і для багатьох респонденток це канал, де зв'язок між індивідуальною дією та конкретним результатом відчувається найбезпосередніше. Фандрейзинг – найпоширеніша активність, пов'язана з Україною, у цьому опитуванні: про неї повідомили 39% респонденток.

На відміну від інституційної адвокації, культурної дипломатії чи професійної залученості, фандрейзинг не потребує просунутих мовних навичок країни перебування, формальної приналежності, доступу до осіб, що ухвалюють рішення, чи тривалої підготовки. Його можна робити з будь-якої країни, у будь-якому масштабі, і він часто супроводжується миттєвим зворотним зв'язком у вигляді квитанцій, фотозвітів чи публічних оновлень, що, вочевидь, є частиною його привабливості.

«Я збирала гроші на хімічні грілки для військових. Ми зібрали разом, потім мені надіслали фотозвіт, я переслала його колегам, і всі відчували, що вони причетні до чогось неймовірного, чогось важливого».

– KI, активна українка в Німеччині, представниця міжнародної організації

Ця безпосередність пояснює і те, чому збір коштів залишається стабільно стійким форматом залученості. Кілька респонденток описували траєкторію, характерну для багатьох: від активного волонтерства, організації подій і широкої участі в перші роки повномасштабної війни — до більш обмежених і менш ресурсомістких форм підтримки сьогодні. Інтеграція в повсякденне життя країни перебування поступово залишала менше часу й енергії на будь-що поза нею. У цьому сенсі збір коштів виконує подвійну функцію: він слугує точкою входу для тих, хто лише починає залучатися, — і водночас «запасною позицією» для тих, чий ресурс для більш вимогливих форм участі з часом звужився.

2.4. АДВОКАЦІЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ З ІНСТИТУЦІЯМИ

Інституційна адвокація — це точка, у якій громадянська залученість може перейти до безпосереднього впливу на прийняття рішень. Для українок у ЄС ця форма участі статистично менш поширена, ніж збір коштів, волонтерство чи неформальна “народна дипломатія”, проте стратегічно важливіша: саме вона здатна зробити українські інтереси видимими в місцевому ухваленні рішень, публічних послугах, медійному порядку денному та політичних дебатах.

Дані опитування фіксують, що понад чверть респонденток (27%) взаємодіяли з НУО або організаціями громадянського суспільства з питань адвокації, пов'язаної з Україною; 6% мали контакт із місцевою владою; 2% — з політиками або політичними структурами. Семеро з десяти не мали жодної такої взаємодії.

Повсякденні розмови, волонтерство та громадські ініціативи можуть підтримувати видимість України в суспільствах перебування, але вони автоматично не перетворюються на інституційне представництво. Перехід потребує мовної підтримки, навчання з адвокації, інформації про точки входу, менторства та довірених організацій, які можуть допомогти жінкам зрозуміти, де і як вони можуть брати участь.

Щоб вас почули, щоб бути присутньою на німецьких майданчиках, потрібно говорити німецькою майже бездоганно. [...] Якщо ми хочемо говорити про адвокацію чи лобювання, людей потрібно спеціально цьому навчати.

– KI, активна українка, представниця НУО в Німеччині

Загалом оцінена готовність до активнішого залучення висока: 76% відповіли «скоріше так» або «так» на запитання про готовність активніше долучатися до ініціатив, пов'язаних із залученням інвестицій, підтримкою євроінтеграції та відбудовою України.

Той, хто справді хоче, прогризе скелю. Але той, хто хоче, але не має часу гризти скелю, шляху не знайде. – KI, представниця НУО в Україні (працює з діаспорою)

Деякі інституційні точки входу вже існують, але залишаються недовикористаними. У Німеччині місцеві інтеграційні ради та подібні дорадчі органи пропонують конкретний механізм участі на муніципальному рівні для мешканців із

міграційним досвідом, включно в деяких випадках з іноземцями з тимчасовим статусом проживання чи захисту. Українське представництво в таких органах існує, але виглядає нерівномірним і ще не мобілізованим системно. Розрив, виявлений під час валідаційного воркшопу, полягає в тому, що багато українців не знають про ці канали, не знають, чи можуть вони голосувати або балотуватися, і не мають орієнтирів, як використовувати їх для місцевої адвокації.

Модель **Unity Hub (Берлін, Стокгольм)** є особливо доречною, оскільки вона може функціонувати як інституційний міст, а не лише як простір для спільноти. Наразі центри єдності забезпечують підтримку зв'язку громадян України з державою, надання перевіреної інформації та інформаційно-консультаційної підтримки, а також сприяють ухваленню поінформованих рішень щодо добровільного повернення в Україну та подальшої сталої реінтеграції. З часом такі хаби також могли б стати справді корисним ресурсом для адвокаційних зусиль діаспорних спільнот, пропонуючи визнаний, добре забезпечений ресурсами простір, на який можна спертися, а не будувати все самотужки.

Багато залежатиме від того, чи хаби зорієнтуються переважно на консультування, підтримку логістики, документообігу та координації процесів, пов'язаних із поверненням, чи переростуть у щось, що також живить активізм, пов'язаний з Україною, у самій країні перебування. Цей потенціал, ймовірно, залежатиме від того, чи розроблять хаби практичні механізми для використання спільнотою, включно з регулярними консультаціями, чіткими процедурами пропонування активностей, підбором проєктів, юридичним і адміністративним супроводом та підтримкою культурних, освітніх і громадських ініціатив.

2.5. УМОВИ ДЛЯ КРАЩОГО ЗАЛУЧЕННЯ

Респондентки неодноразово описували сильне бажання залишатися пов'язаними з Україною, але також вказували на практичні бар'єри, які ускладнюють підтримку залученості з часом. Ці бар'єри включають нерівномірні місцеві умови в країнах перебування, обмежений доступ до фінансування, слабкі зв'язки з українськими інституціями, фрагментовані структури діаспори та виснаження через неоплачувану громадянську працю.

- **Мережі та навчання.** Найбільш стабільно ефективний механізм, описаний у якісних даних, – горизонтальне мережування між організаціями. Ці мережі діють через довіру, особисті контакти й спільні завдання, а не через єдину централізовану структуру. Респондентки описували їх як ефективні, бо вони дозволяють організаціям зберігати власну нішу, залишаючись пов'язаними через рекомендації, обмін інформацією, спільні заходи та взаємну підтримку. Ця модель зменшує конкуренцію і уможливлює співпрацю без потреби, щоб одна організація представляла всю спільноту.

Навчальні та невеликі грантові програми також виявляються ефективними, коли вони практичні й пов'язані з конкретними можливостями.

Програму Vidnova Plus у Берліні описали як особливо корисну модель: триденну навчально-мережеву програму для активних українок, поєднану з доступом до невеликих подальших грантів. Респондентки зазначали, що кілька учасниць використали доволі невеликі гранти для реалізації власних проєктів. Це свідчить, що навіть скромна фінансова підтримка може дати відчутні результати в поєднанні з навчанням, менторством і доступом до місцевих акторів громадянського суспільства.

Такі інтервенції мають особливе значення ще й тому, що вони протидіють задокументованій структурній викликам. Дані ІОМ документують негативний ефект від тривалої недозайнятості (роботи нижче наявного професійного рівня): роки роботи нижче кваліфікації поступово підривають професійну впевненість, мережі й практичні навички, потрібні для більш вимогливих форм адвокації¹¹. Навчальні та невеликі грантові програми допомагають відновити саме ці речі, роблячи їх одним із небагатьох механізмів, здатних розвернути цей процес, а не лише пом'якшити його наслідки.

- **Університетські партнерства** пропонують ще один стабільний механізм підтримання зв'язку з Україною. Партнерство Києво-Могилянської академії та Гіссенського університету описали як структуру, що поєднує освіту, професійний розвиток і передачу культурного коду. Такі партнерства створюють повторювану взаємодію між українськими інституціями та інституціями країни перебування, підтримують українських студентів і викладачів за кордоном і зберігають інтелектуальні та професійні зв'язки з Україною. На відміну від разових заходів, вони створюють довгостроковий інституційний канал, який переживає окремі проєктні цикли.

- **Грантова підтримка.** Найбільш послідовно задокументований системний бар'єр – грантовий розрив для організацій, заснованих після 2022 року. Нові українські організації за кордоном часто не можуть отримати доступ до українських грантів, бо фізично не базуються в Україні, тоді як гранти країни перебування зазвичай вимагають місцевої історії фінансування, якої в них ще немає. Це створює замкнене коло, у якому нові та часто найбільш контекстуально релевантні організації водночас найменш здатні отримати фінансування. Спеціальні інструменти першого гранту або невеликі грантові вікна для українських ініціатив за кордоном, заснованих після 2022 року, безпосередньо усунули б цей розрив.

Усі гранти, на які я могла б подати заявку як керівниця громадської організації в Україні, недоступні для українок за кордоном, бо вимагається фізична присутність в Україні. А гранти, доступні за кордоном, повністю недосяжні для нових організацій, як наша, тож ми застрягли в грантовому вакуумі, і це серйозна проблема.
– KI, представниця української організації за кордоном.

¹¹ IOM (2025), Enhancing Labour Market Inclusion for People Displaced from Ukraine <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd12616/files/documents/2025-03/enhancing-labour-market-inclusion-for-people-displaced-from-ukraine.pdf>

Респондентки неодноразово підкреслювали, що підтримувати Україну буває нелегко — і це не через брак бажання, а тому, що на це часто не вистачає часу, сил і емоційного ресурсу. Жінки, які поєднують навчання, роботу, догляд за дітьми чи родичами, адаптацію до нового суспільства й водночас підтримують зв'язок з Україною, мають дуже обмежений запас енергії для постійної неоплачуваної залученості. Тож будь-яке фінансове потрясіння як втрата роботи, скорочення стипендії, безробіття партнера, можуть досить швидко відсунути громадську активність на другий план. Це варто сприймати радше як прояв структурної вразливості, ніж як особисту невдачу чи брак відданості.

Ця крихкість також має гендерний вимір розподілу. Залучення описане в цьому розділі (організація спільнот, культурна дипломатія, фандрейзинг, повсякденне амбасадорство), — тримається на навичках і якостях, які традиційно вважають «жіночими»: вмінні будувати стосунки, комунікувати, дбати про інших. Жінок змалку привчають сприймати ці якості як щось природне, само собою зрозуміле — а отже, таке, за що не варто просити оплати чи визнання. Будь-яка модель підтримки, яка спирається на цей запас доброї волі, не беручи до уваги його гендерний і неоплачуваний характер, потребує переосмислення з боку тих, хто нею користується.

• **Залежність від місцевого контексту.** Контекст країни додатково формує, які умови роблять можливим громадянський активізм у країнах перебування. Респондентки послідовно розрізняли столиці й великі міські центри, де вже існує усталена українська інфраструктура культурних заходів, мовних курсів і рівноправних мереж, і менші, більш віддалені чи периферійні місцевості, де ця інфраструктура здебільшого відсутня, і її доводиться будувати з нуля окремим особам, або ж це змушує до свідомого вибору відсторонення і незалученості.

Той самий поділ повторюється на рівні розміру країни. У менших країнах перебування або тих, де загалом менше українських мешканців, – українська спільнота менш організаційно розвинена. Існує також фрагментація між раніше прибулими та більш асимільованими українками та українцями ("старіша діаспора"), і хвилюю після 2022 року, які часто не готові співпрацювати одні з одними на рівні організацій.

«Просто набагато менше українських організацій і набагато менше можливостей в інших федеральних землях. Жінка може жити в місті, де кожен третій – українець, і при цьому там немає жодної української організації і жодної підтримки, вона сама».
– KI, активна українка в Німеччині, представниця НУО

Чехія, яку учасниці описували як країну з високим рівнем підтримки в 2022–23 роках, стала складнішим контекстом після політичних змін. Польщу описали як країну, де ситуація зі сприйняттям українців у якій різко погіршилася після президентської кампанії, коли антиукраїнські наративи стали більш видимими й соціально прийнятними. Респондентки в деяких регіонах Німеччини згадували про відкриту агресію через національність та наявність псевдоукраїнських організацій, що просувають проросійські наративи.

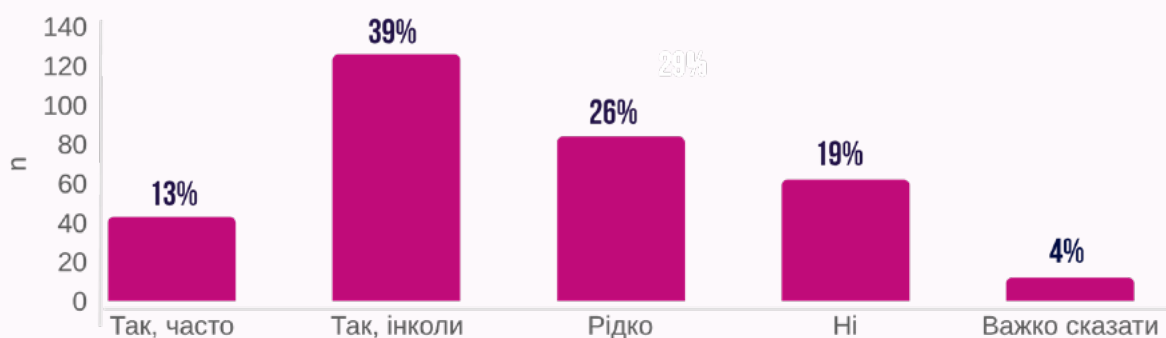
Ця варіація показує, що «українок у ЄС» не варто розглядати як єдину громадянську категорію, що діє за однакових умов. Той самий рівень мотивації може породжувати дуже різні форми залучення залежно від контексту країни перебування: у сприятливих умовах жінки можуть публічно виступати, організовувати заходи, взаємодіяти з інституціями чи будувати партнерства; у ворожих умовах залученість може зміщуватися в закриті канали, захищені мережі, фандрейзинг чи приватні розмови. Тож механізми підтримки мають бути чутливими до контексту.

Єдина панєвропейська модель адвокації не врахувала б місцевих політичних умов, які визначають, які форми участі можливі, безпечні та ефективні.

3. ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ НАРАТИВИ ТА ВПЛИВ НА УЧАСТЬ

Дезінформація та маніпулятивні наративи – не лише фоновий чинник життя українців за кордоном. Вони діють як активний інструмент, що формує середовище, в якому відбуваються громадянська залученість та адвокація. Понад половина респонденток (52%) стикалися з негативними чи маніпулятивними наративами про Україну іноді або часто; 26% стикаються з ними рідко; 19% не стикалися взагалі. Найпоширеніші наративи: «українці за кордоном зловживають соціальною допомогою» (52%), «допомога Україні надто дорого коштує країнам ЄС» (40%), «Україна надто корумпована» (31%) і «війна має швидко закінчитися, навіть якщо Україна піде на поступки» (30%).

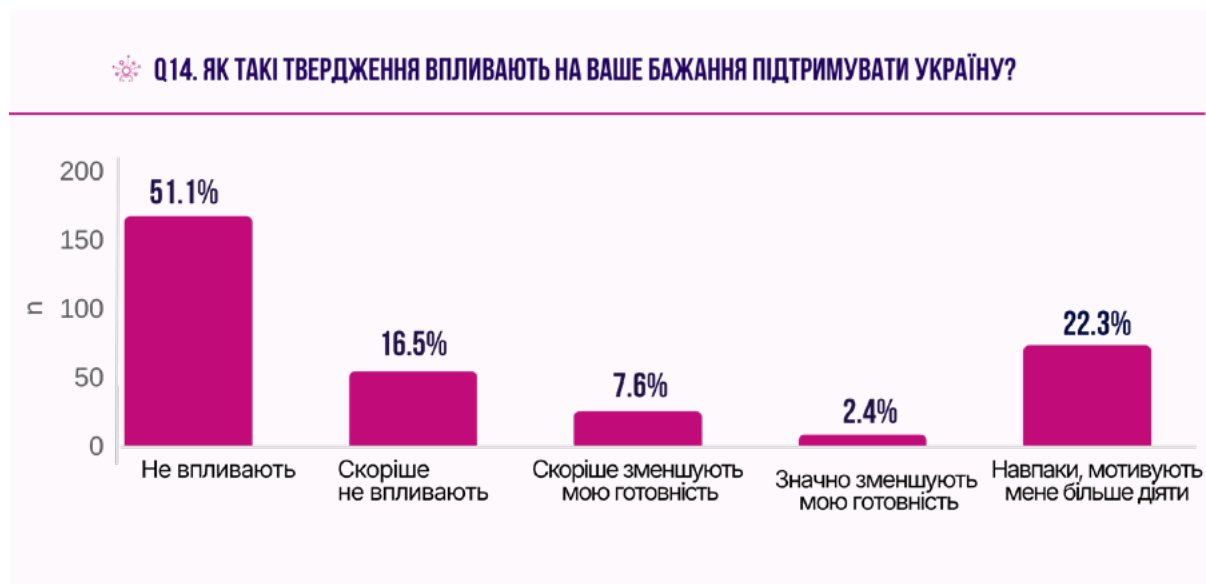
Q12. ЧИ СТИКАЛИСЯ ВИ З НЕГАТИВНИМИ АБО МАНІПУЛЯТИВНИМИ ТВЕРДЖЕННЯМИ ПРО УКРАЇНУ?

Q13. З ЯКИМИ МАНІПУЛЯТИВНИМИ ТВЕРДЖЕННЯМИ СТИКАЛИСЯ НАЙЧАСТІШЕ?

Вплив на готовність до адвокації є більш стриманим, ніж можна було б очікувати: 51% повідомляють про відсутність впливу цих тверджень на їхню готовність долучатися до підтримки України, а 22% кажуть, що негативні наративи насправді мотивують їх діяти активніше. Лише 10% повідомляють, що їхня готовність публічно підтримувати Україну зменшилася. Однак ці агреговані цифри приховують більш деталізовану динаміку, видиму в якісних даних. Дані вказують на два рівні шкідливих наративів.

Рівень 1: зовнішні наративи, спрямовані на аудиторію країни перебування.

Ці наративи перекладають антиукраїнські меседжі Росії мовою місцевих соціальних та економічних тривог: конкуренцію за соціальну допомогу, тиск на житловий ринок, публічні витрати, корупцію, втому від міграції та «мир за будь-яку ціну».

Рівень 2: стигматизація жінок, які виїхали з України. Наратив про «зрадниць», що натякає на те, ніби жінки за кордоном покинули Україну, – стійкий фоновий чинник у всіх групах. Він породжує сумніви в собі, почуття провини й вагання щодо того, чи мають жінки за кордоном моральне право на адвокацію, критику, представлення України чи претензію на роль у відновленні. Це особливо шкідливо, бо багато респонденток уже утримують складну подвійну позицію будуючи життя в країні перебування, залишаючись водночас через професійну та громадську активність пов'язаними з Україною.

Я відчуваю, що я не потрібна власній державі. Я хочу в неї інвестувати.

Але відчуваю, що вона зараз мною не цікавиться,

– учасниця ФГД, активна українка за кордоном.

Якісні дані також свідчать, що ця стигма сильніша онлайн, ніж у прямому спілкуванні. Респондентки та експерти зазначали, що напруга між тими, хто виїхав, і тими, хто залишився, часто посилюється в цифровому просторі, тоді як особисті зустрічі зазвичай більш нюансовані й менш ворожі. Це важливо, бо онлайн-наративи все одно можуть формувати самосприйняття, навіть коли вони не відповідають повсякденній соціальній реальності.

Якісні дані виявляють кілька механізмів, через які шкідливі наративи можуть пригнічувати участь. У деяких контекстах респондентки уникають публічно говорити українською, демонструвати українську символіку, відкрито постити про Україну чи брати участь у видимій адвокації через страх конфронтації чи ворожості. Респондентки також описують неможливість спростувати кожне хибне твердження, особливо коли наративи повторюються в медіа, соціальних мережах та особистих розмовах.

4. ЕКОНОМІЧНА ЗАЛУЧЕНІСТЬ І ЗВ'ЯЗКИ З УКРАЇНОЮ

Майже половина респонденток (47%) наразі підтримують ту чи іншу форму професійного чи трудового зв'язку з Україною. Найпоширеніша форма – дистанційна робота на українські компанії/організації або співпраця з ними (20% і 18% відповідно); 5% мають бізнес чи громадянську ініціативу, пов'язану з Україною; 17% розглядають можливість співпраці.

Q23. ЧИ МАЄТЕ ВИ ЗАРАЗ БУДЬ-ЯКІ ПРОФЕСІЙНІ АБО РОБОЧІ ЗВ'ЯЗКИ З УКРАЇНОЮ?

Дезінформаційне середовище, описане в розділі 3, має пряме економічне виявлення. Наративи, що зображують українок за кордоном як таких, що покинули свою країну, або зображують українські інституції як корумповані та ненадійні, створюють конкретні бар'єри для дистанційної економічної залученості: вони зменшують відчуття легітимності жінок у претензії на професійну роль у відновленні України і підривають довіру до українських роботодавців і державних структур як надійних партнерів. Ця динаміка була відзначена в якісних обговореннях, і її слід враховувати під час розробки програм економічної залученості; протидія цим наративам – не лише громадянське завдання, а й передумова для ширшої економічної участі.

Модель дистанційної економічної залученості різко варіюється залежно від країни проживання. Наявні дані свідчать, що в Польщі, зокрема у Варшаві, від 12% до 24% працевлаштованих переміщених українців підтримують активні дистанційні зв'язки з українськими роботодавцями, порівняно з 3–5% у Німеччині та Італії. Чехія посідає проміжну позицію. Ця варіація пояснюється не так відмінностями в готовності чи кваліфікації, як відображає різницю у вартості життя в країнах перебування (українські зарплати конкурентоспроможніші

відносно місцевих зарплат у країнах із нижчим рівнем цін), щільність спільноти (більші українські спільноти мають ширші мережі) та географічну близькість (яка робить гібридну чи періодичну очну роботу більш здійсненою)¹². Тому політичні рекомендації щодо розширення дистанційної економічної залученості мають бути диференційованими за країнами, а не розробленими як єдиний паневропейський інструмент. Більш свіжих системних даних про цю модель у країнах ЄС поки не існує, що само по собі є дослідницькою прогалиною, яку результати цього дослідження починають заповнювати.

Попри цю варіацію на рівні країн, у моделях дистанційної залученості, коли респонденток запитували про реалістичні сценарії на найближче майбутнє, вони переважно обирають саме дистанційний зв'язок, а не на повернення. 76% вважають «перебування за кордоном із підтриманням професійних чи інших зв'язків з Україною» реалістичним чи бажаним сценарієм – це, безумовно, найчастіше підтримуваний сценарій. Дистанційна чи часткова зайнятість в українських організаціях вважається реалістичною для 62%, тоді як повне повернення реалістичне для 35%, якщо доступна лише робота, і зростає до 46%, коли одночасно наявні робота й базові умови життя.

Q24: НАСКІЛЬКИ РЕАЛІСТИЧНИМИ АБО БАЖАНИМИ Є ТАКІ СЦЕНАРІЇ НА НАЙБЛИЖЧІ 1–2 РОКИ?

¹² ICMPD / ReliefWeb (20я23), Displacement, Integration and Return: What are the Remote Work Possibilities for Ukrainians?
<https://reliefweb.int/report/ukraine/displacement-integration-and-return-what-remote-work-possibilities-ukrainians>
 and German Economic Team (2023), A Survey of Ukrainian Refugees
<https://www.german-economic-team.com/en/newsletter/a-survey-of-ukrainian-refugees/>

4.1. УМОВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗАЛУЧЕНОСТІ ТА ПОВЕРНЕННЯ

Чинники, що найбільше вплинули б на рішення активніше залучатися до українських організацій, різко відрізняються від тих, що спонукали б до фактичного повернення. Для економічної залученості домінуючий чинник – рівень доходу (67%), далі – безпекова ситуація (49%) та можливість працювати дистанційно (44%). Для повернення картина протилежна: безпекова ситуація домінує з великим відривом (71%), далі йде рівень доходу (55%), а потім стабільна зайнятість (32%). Іншими словами, респонденток легше залучити фінансовими умовами, але вони значно обережніші щодо фізичного повернення, доки безпекова ситуація фундаментально не зміниться, при цьому зарплата стає другорядним, хоч і все ще значущим, чинником.

Q25. ЩО НАЙБІЛЬШЕ ВПЛИНУЛО Б НА РІШЕННЯ АКТИВНІШЕ ПРАЦЮВАТИ З УКРАЇНСЬКИМИ БІЗНЕСАМИ / ОРГАНІЗАЦІЯМИ?

Q26. ЩО НАЙБІЛЬШЕ ВПЛИНУЛО Б НА РІШЕННЯ ПОВЕРНУТИСЯ В УКРАЇНУ?

Умови для дітей, включно з дитсадками, школами, безпекою й адаптацією, оцінюються нижче, ніж часто припускають, – 20% для залученості й 18% для повернення. Це не означає, що такі умови неважливі; скоріше це відображає те, наскільки безпекові побоювання наразі витісняють усі інші міркування.

«Найбільший виклик – це жінки з дітьми. Діти вже провели три-чотири роки в школі, вони адаптувалися, і особливо зараз не хочуть повертатися. А мати точно не повернеться без них».

– респондентка IKI, координаторка програми підтримки діаспори.

Лонгітюдні дані підкріплюють цю відмінність між залученістю та поверненням. Дослідження EconPol показує, що наміри щодо повернення змінюються з часом і формуються насамперед безпековими умовами в рідному регіоні людини, тоді як зайнятість і навички, здобуті за кордоном, все ще можуть зберігати продуктивність і підтримувати майбутній місток назад до України. Це підтверджує політичну послідовність, побудовану навколо спочатку зв'язку, а потім повернення, коли дозволять умови¹³.

4.2. БАР'ЄРИ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

Податкова та юридична невизначеність. Відсутність чітких вказівок щодо статусу фізичної особи-підприємця (ФОП) для жінок, які працюють за кордоном, ризик подвійного оподаткування та невизначений юридичний статус «пов'язаних з Україною» дистанційних працівників разом створюють стійкий структурний бар'єр. Через чотири роки переміщення більшість респонденток досі не знайшли остаточної відповіді на ці питання, і адаптація відбувалася вимушено й неформально: через закриті рахунки ФОП, доходи, проведені через рахунки третіх осіб, або просте прийняття подвійного оподаткування. Валідаційний воркшоп підтвердив, що це залишається актуальним питанням на рівні міждержавної адвокації, поза межами можливостей будь-якого окремого проєкту.

«Поки в мене був ФОП, я платила в Україні. Мій дохід тут також оподатковувався тут на місці. Потім виявилось, що я маю доплатити різницю. Я не можу зрозуміти це. Я живу тут, користуюся місцевою інфраструктурою, чому я маю доплачувати різницю Україні?»

– KI, засновниця української організації за кордоном

Обмеження за місцем перебування з боку українських роботодавців. Значна частка респонденток повідомляє, що українські роботодавці відмовляють кандидаткам, які перебувають за кордоном, незалежно від кваліфікації чи готовності регулярно приїжджати особисто. Роботодавців зі справді гнучкою дистанційною культурою в усіх групах описують як підтвердний виняток,

¹³ Joop Adema, Cevat Giray Aksoy, Yvonne Giesing, and Panu Poutvaara (2024), "Ukrainian Refugees' Return Intentions and Integration in the Course of Time," EconPol Forum 25, no. 6: 36–40, <https://www.ifo.de/DocDL/econpol-forum-2024-6-adema-aksoy-giesing-poutvaara-eu-regulation.pdf>.

а не норму, що вказує на культурний та організаційний патерн, який українським роботодавцям варто пробувати змінювати.

«Навіть якщо я готова приїжджати до Києва раз на квартал і залишати-ся на місяць, це не працює. Вони вимагають повної фізичної присутності».
– учасниця ФГД, жінка, яка працює дистанційно на українську компанію

Невидимість навичок у країнах перебування. Жінки з високим рівнем професійної кваліфікації часто отримують пропозиції низькокваліфікованих посад на ринках праці країн перебування. Розрив між професійною ідентичністю та доступною роботою описують як один із найсильніших стримувальних чинників для глибшої місцевої інтеграції і водночас як причину за будь-яку ціну зберігати українські професійні зв'язки.

«Тут прибиральниця, а в Україні – експертка з ґендерної рівності. Ми вже раз втратили свою ідентичність. Нам потрібно знову відчувати себе собою, хоча б десь».

– KI, засновниця української організації за кордоном

Цю динаміку професійного стирання, яка відбувається як при виїзді, так і при поверненні, під час валідаційних воркшопів назвали «соціальною смертю»: людина може накопичити мови, кваліфікації, управлінський досвід і громадянське лідерство за кордоном, але повернутися в Україну фактично з порожнім трудовим досвідом без визнаної безперервності професійної ідентичності. Той самий механізм діє у зворотному напрямку, коли жінки виїжджають: українські кваліфікації та мережі стають невидимими на ринках праці країн перебування. Доки такий механізм не з'явиться – через цифрові паспорти навичок, визнання дистанційної роботи, стипендії на повернення чи галузеві реєстри талантів – витрати як від'їзду, так і повернення продовжуватимуть нести окремі особи, а не система.

Ці три бар'єри тісно накладаються на прогалини політики, вже виявлені в наявних пропозиціях стратегій повернення та зайнятості, включно з регулюванням дистанційної зайнятості з-за кордону, гарантіями трудових і соціальних прав, податковими домовленостями між Україною та країнами перебування, визнанням іноземних кваліфікацій¹⁴ та спеціальною підтримкою реінтеграції в кар'єру. Дослідження ICMPD INTAKE (2025), що охопило Австрію, Німеччину та Польщу, документує, що переміщені українки стикаються з ринковими штрафами понад ті, з якими стикаються переміщені українці загалом: концентрацію в низькооплачуваних фемінізованих секторах, тиск у бік часткової зайнятості та стійке невизнання кваліфікацій. Дослідження саме з Польщі додає докази ґендерного розриву в оплаті праці всередині переміщеної популяції – українки заробляють менше за українців на порівнянних посадах у країні перебування¹⁵.

¹⁴ ICMPD INTAKE (2025), New Perspectives on Labour Market Integration of Displaced Ukrainian Women – <https://www.icmpd.org/file/download/64761/file/INTAKE-New-perspectives-Labour-Market-Integration-of-Displaced-Ukrainian-Women.pdf>

¹⁵ Grabowska et al. (2025), Comparative Migration Studies – <https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-025-00478-4>

Кілька респонденток уже практикують циркулярну міграцію: регулярні поїздки в Україну – від щомісячних до щоквартальних. Цю модель описують як найпрактичнішу форму підтримання справжнього зв'язку, що поєднує особисту професійну діяльність і фінансовий внесок (оплату українських лікарів, репетиторів, психологів).

5. МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ТА КООРДИНАЦІЇ

У цьому контексті переважного наміру продовжувати зв'язок з Україною з-за кордону найчастіше згадувана потреба в підтримці за всім опитуванням – доступна й чітка інформація про можливості, яку назвали 60% респонденток, далі йдуть програми зайнятості й трудової залученості (38%), фінансова підтримка, включно з грантами (37%), і навчання та підвищення кваліфікації (35%). Доступ до професійних мереж та підтримка координації посідають нижчі позиції – 18% і 24% відповідно, що свідчить про те, що обмежувальним чинником є не брак мереж чи координаційних структур, а брак надійної інформації та конкретних точок входу в дію.

«Мені зараз потрібна принаймні інформація – знати, куди я можу піти, що я можу зробити. Раніше я робила карти зайнятості для біженців, базу роботодавців... Зараз у мене немає інформації про те, що я насправді можу зробити. Як я маю підтримувати Україну?»

– респондентка ФГД, активна українка за кордоном

Бажані канали комунікації підтверджують цю картину. Респондентки найчастіше обирають українські організації громадянського суспільства в країні перебування (48%), спеціалізовані онлайн-платформи (43%) та особисті контакти чи неформальні мережі (36%). Українські посольства і консульства обирають лише 21% – найнижчий показник. Це не означає, що посольства й консульства вважають неактуальними. Якісні дані свідчать, що респондентки бачать у них важливих інституційних акторів, але не як регулярні точки підтримки для громадських ініціатив чи інших форм громадської залученості.

Q26 В ЧЕРЕЗ ЯКІ КАНАЛИ АБО ФОРМАТИ НАЙЗРУЧНІШЕ ОТРИМУВАТИ ІНФОРМАЦІЮ ТА ДОЛУЧАТИСЯ ДО ІНІЦІАТИВ?

Q27. ЯКА ПІДТРИМКА АБО МОЖЛИВОСТІ БУЛИ Б НАЙБІЛЬШ КОРИСНИМИ ДЛЯ АКТИВНІШОГО ЗАЛУЧЕННЯ?

Інформаційні потреби також тісно пов'язані з питанням повернення. Учасниці просили не лише загальну інформацію про Україну, а й практичні інструменти для оцінки реалістичних варіантів, включно з базою вакансій і картою можливостей після повернення, зазначаючи, що таких каналів усередині самої України недостатньо. Жінкам за кордоном потрібна перевірена, придатна до використання й регулярно оновлювана інформація про роботу, проекти, спільноти, гранти, житло, освіту для дітей, адміністративні процедури та способи залишатися професійно пов'язаними з Україною – а не лише мотиваційні повідомлення про повернення чи внесок.

Ці результати узгоджуються з напрямками Плану дій Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності на 2026–2027 роки, який передбачає цифрові інструменти підтримки, розвиток мережі Unity Network, підготовку громад в Україні, координацію з державами-членами ЄС та добровільне повернення й стале реінтегрування¹⁶. Дані дослідження свідчать, що ці інструменти слід формулювати ширше, ніж лише інфраструктуру для повернення, оскільки для багатьох респонденток продовження зв'язку з-за кордону є більш реалістичним найближчим сценарієм. Система, побудована лише навколо повернення, без підтримки дистанційної роботи, створення професійних «мостів», підтримки громадських ініціатив діаспори, фандрейзингу, адвокації та культурної залученості, упустила б основну модель, виявлену в опитуванні.

5.1 ПІДТРИМКА ГРОМАДСЬКОЇ ЗАЛУЧЕНОСТІ

Громадська залученість за кордоном підтримується здебільшого через неформальні мережі та невеликі, часто недофінансовані організації, і найбільш потрібна тут підтримка – структурна, а не мотиваційна.

¹⁶ Ministry of Social Policy, Family and Unity of Ukraine. Draft Action Plan for 2026–2027 on responding to challenges related to the possible end of temporary protection for Ukrainian citizens in the EU; MSP public consultation news, June 1, 2026. URL: <https://www.msp.gov.ua/>

Фінансова підтримка особливо важлива для українських організацій, заснованих за кордоном після 2022 року. Багато з них потрапляють у грантовий розрив: не отримують грантів від донорів та українських організацій, бо діють поза Україною, і не можуть отримати гранти країни перебування, бо не мають місцевої історії фінансування. Спеціальні інструменти першого гранту, невеликі операційні гранти та спрощені схеми підтримки допомогли б новішим організаціям перейти від режиму виживання до сталої роботи зі спільнотою, безпосередньо задовольняючи цю заявлену потребу.

Роль посольств і консульств також заслуговує на перегляд. Хоча наразі це не пріоритетний канал отримання інформації для більшості респонденток, вони залишаються важливими інституційними опорами, і їхня роль була б сильнішою, якби вони діяли через довірені українські організації громадянського суспільства, місцеві ініціативні групи та Unity Hubs, а не лише через формальну комунікацію. Це могло б включати мережування місцевих українських організацій, поширення перевірених можливостей, підтримку інформаційних кампаній та поєднання ініціатив з українськими інституціями.

Потенціал Unity Hubs для сприяння громадянській залученості вже описано в розділі 2.4, і він однаково застосовний тут: їхня інституційна роль була б ще ціннішою, якби вони також об'єднували українок зі структурами громадянського суспільства країни перебування, а не діяли переважно як сервіси підтримки повернення.

5.2 ПІДТРИМКА ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЗАЛУЧЕНОСТІ

Для багатьох жінок змістовна робота – головна умова сталого зв'язку з Україною, чи то через дистанційну роботу з українськими організаціями, тимчасову чи циркулярну залученість, консультування, менторство, передачу навичок, чи то через шляхи повернення, де це доречно. Самі лише фінансові стимули, пов'язані з поверненням чи з дистанційною залученістю, навряд чи будуть достатніми без надійних опор, як-от змістовна робота, стабільне житло, догляд за дітьми, освітні шляхи для дітей та поступова підтримка реінтеграції. У всьому діапазоні моделей професійної залученості, описаних респондентками, від дистанційних контрактів до короткострокових стажувань і повного повернення, кілька принципів дизайну повторюються незалежно від формату.

- Чітко обмежений часовий горизонт знижує психологічний бар'єр для будь-якого залучення взагалі. Визначене, обмежене зобов'язання – чи то однорічне стажування, строковий дистанційний контракт, чи короткострокова консультаційна угода, полегшує первинне рішення, оскільки не вимагає безстрокового зобов'язання, перш ніж у людини з'явиться шанс перевірити, чи це їй підходить. Програми професійної залученості будь-якого типу мають бути чіткими й конкретними щодо тривалості, а не безкінечними, принаймні на етапі входу.

- Критерії відбору мають важити більше, ніж дипломи. Програми, які відбирають учасниць на основі продемонстрованої активності чи попереднього професійного досвіду, а не покладаючись насамперед на академічні дипломи, схильні виявляти людей, більш відданих самій роботі та краще підготовлених долати практичні виклики залучення до українських інституцій, особисто чи дистанційно.
- Інституційний/командний опір – це передбачуваний виклик, а не виняток. Наявний персонал у приймаючих інституціях, в Україні чи в діаспорних організаціях за кордоном, часто сприймає нових учасниць як конкуренток за ресурси, видимість чи вплив на ухвалення рішень, і цей опір зазвичай проявляється на робочому рівні, а не на верхівці. Дизайн програм має передбачати це напрямку, наприклад через структурований онбординг, чітке визначення ролей із самого початку та проактивну побудову стосунків між новими учасницями й наявним персоналом, а не розглядати це як непередбачувану проблему впровадження.

«Я зіштовхнулася з тим, що наші українці можуть не допускати, боячись конкуренції, або не довіряти і сприймати як тимчасову особу. Ну і ти пояснюєш, що я повернулася на рік, я повернулася з Європи, я можу допомогти вам, я знаю, як це працює. Але я тут на рік і ніхто не використовує цей ресурс так, як він має бути використаний»,

– респондентка ФГД, учасниця програми повернення

Ефективна підтримка повернення потребує складної послідовної моделі. Учасники воркшопу описали чотириетапну логіку: по-перше, доступна й перевірена інформація про можливості; по-друге, психологічна підтримка для ухвалення рішень і переходу; по-третє, активна підтримка після повернення, включно з підбором роботи, орієнтацією щодо житла та реінтеграцією дітей; і по-четверте, економічне закріплення через проєктні гранти чи гарантії зайнятості. Критично важливо, що ця послідовність не повинна проходити виключно через державні центри зайнятості, чия спроможність і географічне охоплення залишаються нерівномірними, – вона має спиратися на бізнес-асоціації, громадські організації та муніципальні структури як паралельні, а іноді й основні канали надання підтримки.

6. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

ВИСНОВКИ

- **Залученість за кордоном і добровільне повернення – мають бути не конкурентними, а взаємопідсилювальними цілями політики щодо українців за кордоном.** Учасниці валідаційного воркшопу та дані наявних лонгitudinalних досліджень підтверджують, що політики, які підтримують структурований зв'язок з-за кордону, не зменшують намірів щодо добровільного повернення – вони їх підтримують.

Жінки, які підтримують професійні зв'язки, громадянські мережі та інституційні стосунки з Україною, перебуваючи за кордоном, краще підготовлені до повернення, коли дозволять умови, бо вони зберегли соціальний капітал, професійну впізнаваність і практичне знання України, яке зникло б за повного розриву. Практичний висновок прямий: кожна інвестиція в дистанційну зайнятість, адвокаційну інфраструктуру діаспори та культурну залученість водночас є інвестицією в готовність до повернення. Розглядати це як альтернативні бюджетні лінії – «залученість або добровільне повернення» – означає неправильно розуміти механізм.

- **Економічна залученість реальна, але структурно підірвана.** Трохи більше половини респонденток наразі підтримують якийсь професійний зв'язок з Україною. Бар'єри, що заважають ширшій залученості, стосуються насамперед не готовності. Вони включають юридичну й податкову невизначеність, незрозумілі правила дистанційної роботи з-за кордону, дискримінацію за місцем перебування з боку українських роботодавців та слабе визнання як здобутих в Україні, так і здобутих у країні перебування навичок.

Дохід — найчастіше згадуваний чинник, що визначає готовність до дистанційної економічної взаємодії з Україною чи співпраці з українськими організаціями з-за кордону. Натомість фізичне повернення визначається насамперед безпековою ситуацією, а також сукупністю соціальних, економічних, житлових, сімейних та інших чинників.

- **Громадянська залученість широка, неформальна і здебільшого – без підтримки.** Найпоширеніші форми внеску: фандрейзинг, неформальна адвокація, культурна дипломатія та повсякденне пояснення України аудиторіям країни перебування. Ці активності потребують часу, емоційної праці й соціального капіталу, але зазвичай отримують мало або жодної інституційної підтримки.

Наявна інфраструктура часто неформальна і гнучка, але вона тримається переважно на неоплачуваній праці й особистій мотивації.

Перехід від інституційної залученості до фандрейзингу як запасного варіанту — це не лише питання наявного часу й енергії, а й того, наскільки жінки вважають себе професійно спроможними після років невидимої з погляду навичок роботи на ринках праці країн перебування. Саме ця підірвана впевненість часто обмежує перехід до більш вимогливих форм адвокації. Отже, відновлення цієї впевненості є структурним завданням.

- **Інформація – перше вузьке місце.** Як у громадянській, так і в економічній залученості найчастіше згадувана потреба в підтримці – це доступна й надійна інформація про можливості та точки входу. Респонденткам потрібно знати, де працювати, куди робити внесок, як отримати доступ до фінансування, як підвищити кваліфікацію, як залишатися пов'язаними з українськими інституціями і які реалістичні варіанти існують, якщо вони вирішать повернутися. Це порівняно недорога проблема для розв'язання, але її вплив потенційно високий, бо інформаційні прогалини наразі блокують і дистанційну залученість, і усвідомлене планування повернення.

- **Повернення та від'їзд мають спільну структурну ціну.** Втрата професійної впізнаваності виникає і коли жінки виїжджають з України, і знову – коли намагаються повернутися. Кваліфікації, досвід роботи, мови й експертиза, накопичені через кордони, не завжди послідовно зберігаються чи визнаються. Тому основна проблема – не лише повернення, а відсутність системи, яка переносить професійну історію людини через переміщення, проживання за кордоном і можливу реінтеграцію в Україні.

- **Бар'єри є сильнішими для жінок.** Професійне стирання, задокументоване в цьому дослідженні (невизнані кваліфікації, знецінені навички, невинагороджена громадянська праця) діють суворіше щодо жінок, ніж щодо чоловіків у порівнянних ситуаціях: у переміщених українських спільнотах жінки заробляють менше за чоловіків, частіше потрапляють на часткову зайнятість і несуть більшу частку обов'язків із догляду, що обмежують години, доступні як для оплачуваної роботи, так і для громадянської залученості.

Політики, розроблені у відповідь на це дослідження, мають, отже, виходити за межі усунення універсальних бар'єрів і враховувати конкретні задокументовані способи, якими ці бар'єри важчі саме для жінок.

- **Посольствам і консульствам довіряють у принципі, але вважають недовикористаним інструментом на практиці.** Вони посідають найнижче місце серед каналів підтримки не тому, що респондентки вважають їх нелегітимними, а тому, що їх ще не сприймають як доступні, чуйні точки контакту для того виду повсякденної підтримки, яка потрібна жінкам. Водночас Unity Hubs, Diaspora Alliance та мережа Unity Network, що формується, створюють можливість переосмислити роль посольств і консульств як інституційних опор, що діють через довірені організації громадянського суспільства, ініціативи спільнот та спеціалізовані шляхи скерування.

- **Сигнал держави з'явився, але механізми місцевого рівня залишаються недостатніми.** Запуск Diaspora Alliance, Unity Hubs і Create Ukraine та інших програм показує, що Україна починає будувати інфраструктуру залученості для українців за кордоном. Однак цей сигнал ще не послідовно перетворився на практичні механізми, які жінки й організації можуть використовувати у своїй повсякденній роботі: доступ до першого гранту, пояснення шляхів дистанційної зайнятості, податкові консультації, професійні програми повернення, підтримка українських організацій за кордоном чи чіткі протоколи консульського скерування в чутливих випадках.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Для Уряду України

- **Розробити рамкову політику щодо українців за кордоном з окремим фокусом на жінках.** Замість трактування перебування за кордоном як поступової втрати зв'язку, Україні варто визнати постійний внесок ззовні країни — через перевірені інформаційні канали, визнання залученості та механізми підтримання зв'язків. За принципом «нічого для нас без нас» ті, кого стосується політика, мають брати участь у її розробці, а не отримувати готовий документ; комунікація уряду має поважати їхню суб'єктність і право самостійно вирішувати, залишатися чи повертатися.
- **Надати чіткі, чутливі до контексту країни рекомендації щодо податкового резидентства (залежно від країни проживання), подвійного оподаткування, соціальних внесків і дистанційної роботи з-за кордону.** Наявні угоди про уникнення подвійного оподаткування не усувають практичної невизначеності, з якою стикаються жінки, що поєднують дохід в Україні та в країні перебування. Потрібні чіткі рекомендації, модельні сценарії та міждержавні роз'яснення, щоб запобігти неформальним обхідним шляхам і зробити дистанційну економічну взаємодію з Україною юридично безпечнішою.
- **Зберегти й офіційно визнавати професійний досвід, здобутий за кордоном.** Потрібні інструменти проти професійного «випадіння з фаху»: цифрові профілі досвіду, визнання дистанційної роботи, стипендії на повернення, стажування, галузеві бази фахівців і роботодавців. Окремо — спростити нострифікацію дипломів і наукових ступенів: зараз процедура настільки складна, що кваліфіковані жінки повертаються як «особи без кваліфікацій».
- **Інформувати про переваги реінтеграції та надати чіткі рекомендації** щодо побудови інфраструктури реінтеграції – із залученням місцевих бізнес-асоціацій, громадських організацій, освітніх закладів, муніципальних структур та місцевих медіа.

- **Продовжити розвиток центрів єдності (Unity Hubs), як інструменту реалізації державної політики щодо підтримки українців та українок за кордоном, збереження їх зв'язку з Україною.** Unity Hubs не варто позиціонувати лише як центри підтримки добровільного повернення. Їхні освітні, культурні, професійні та громадські функції слід використувати для підтримки українських громадянських ініціатив у країнах перебування, включно з регулярними консультаціями, чіткими процедурами пропонування активностей, підбором проєктів, юридичним і адміністративним супроводом та великою підтримкою культурних, освітніх і громадських ініціатив.
- **Зміцнювати наявні діаспорні організації.** Українські діаспорні організації, засновані до 2022 року, особливо в Німеччині та інших країнах Західної Європи, мають усталену довіру та авторитет у громадянському суспільстві країни перебування, серед місцевої влади й медіа, яких організації, засновані після 2022 року, ще не встигли напрацювати. Міністерству закордонних справ варто інвестувати в побудову партнерства з такими організаціями як довіреними посередниками для адвокаційних каналів, а не розглядати їх як застарілі чи неактуальні й будувати паралельні структури з нуля. Водночас організації, засновані після 2022 року, не варто позиціонувати як заміну наявним: диференційовані функції, стосунки скерування та спільні платформи слугують спільноті краще, ніж конкуренція за той самий простір.
- **Побудувати шляхи продовження в програмах професійної залученості та добровільного повернення.** Важливим є партнерство з приватним сектором для розробки привабливих програм добровільного повернення з окремим фокусом на жінках. Структуровані програми повернення фахівців у державному й приватному секторах можуть бути мотиваційним механізмом добровільного повернення, що водночас підтримує відбудову, але їхня цінність може бути втрачена, якщо в учасниць немає подальшого шляху після завершення стажування. Можливість такої дистанційної залученості більше залежить від сфери й потребує подальшого дослідження. Державні програми мають включати мережі випускниць, реєстри консультанток, подальші стипендії, пули дистанційних експерток та короткострокові завдання, що дозволяють учасницям залишатися пов'язаними.
- **Встановити консульський мандат і протокол скерування для випадків ґендерно зумовленого насильства.** Українські посольства й консульства наразі не мають мандату, підготовленого персоналу та механізмів скерування, необхідних для реагування на випадки домашнього насильства, сексуального насильства й торгівлі людьми, що стосуються українських громадян за кордоном, — через що постраждалі залишаються без будь-якої української інституційної точки входу. Міністерству закордонних справ варто розробити, у співпраці з Міністерством соціальної політики та відповідними міжнародними організаціями (УВКБ ООН, МОМ, ООН Жінки), мінімальний консульський протокол реагування, що включає: підготовлених координаторів, угоди про скерування з притулками та надавачами правової допомоги в країні перебування, а також безпечні канали повідомлення. Це прогалина в захисті, а не лише в послугах.

Для міжнародних організацій і донорів

- **Визнати тих, хто повернувся, і тих, хто планує повернутися (жінок і чоловіків) окремою перехідною групою, що потенційно потребує підтримки.** Повернення не слід трактувати як єдину адміністративну подію, що завершує процес переміщення. Ті, хто повернувся, можуть стикатися зі специфічними ризиками, пов'язаними з професійною реінтеграцією, житлом, адаптацією дітей, інституційним опором та соціальною ізоляцією. Програми підтримки мають відображати цей перехідний період, не зображуючи всіх, хто повернувся, як вразливих.
- **Фінансувати тривалі (лонгitudні) дослідження шляхів тих, хто повернувся, і тих, хто планує повернутися.** Донорам варто підтримувати дослідження того, що відбувається після повернення, включно з результатами зайнятості, повторною еміграцією, доступом до житла, реінтеграцією дітей і практичними наслідками програм підтримки повернення з часом. Статистики повернення на певний момент часу недостатньо, щоб оцінити, чи є повернення сталим.
- **Створити інструменти для доступних перших грантів для українських організацій, заснованих за кордоном.** Організації українців у країнах ЄС можуть розраховувати на досить обмежену грантову підтримку: вони не базуються фізично в Україні, тому не підпадають під українські грантові програми, і не мають місцевої історії фінансування, тому не можуть отримати гранти країни перебування. Додатково ускладнюють доступ повільний і процес реєстрації як неприбуткової організації в країні перебування, а також невідповідність між пріоритетами донорів, орієнтованими на вузькі теми на кшталт інтеграції біженців, і ширшими громадянськими чи адвокаційними цілями, які переслідують нові українські організації. Спеціальні програми першого гранту, спрощені невеликі гранти та операційна підтримка закрили б ці структурні прогалини, виявлені в дослідженні.
- **Фінансувати адвокаційну діяльність нарівні із сервісною.** Донори переважно готові фінансувати надання послуг, тоді як адвокаційна робота, яка часто впливає на політику й системні зміни, залишається недофінансованою. Цей дисбаланс варто цілеспрямовано виправляти.
- **Орієнтуватися на локальні, новостворені та низові організації при розробці програм і визначенні напрямків підтримки.** Наявні донорські програми часто зорієнтовані переважно на великі й усталені організації, залишаючи менші й новіші ініціативи без доступу до фінансування, хоча саме вони нерідко найкраще відчувають потреби своїх спільнот.

- **Інвестувати в спільну інформаційну інфраструктуру.** Перевірені, регулярно оновлювані бази даних вакансій (включно з можливостями дистанційної роботи, циркулярної мобільності та роботи з-за кордону), грантів, житла, освіти, ресурсів для реінтеграції, професійних можливостей і громадських ініціатив слід розглядати як базову інфраструктуру. Відсутність надійної інформації респондентки послідовно визначають як перший бар'єр як для залученості, так і для усвідомленого планування повернення.
- **Підтримувати горизонтальні мережі як інфраструктуру.** Найбільш довірена й чутлива підтримка зараз надходить через мережі рівних між собою людей, а не через централізовані організації. Донори мають фінансувати їхню роботу напряму: координацію, скерування людей до потрібної допомоги, зустрічі, спільні інструменти та невеликі поточні витрати. При цьому не варто вимагати, щоб такі мережі перетворювалися на єдину офіційну організацію.
- **Підтримувати психологічну стійкість як частину спроможності до адвокації.** Жінки, які займаються адвокацією, фандрейзингом, культурною дипломатією та протидією дезінформації, несуть значний емоційний тягар. Психологічну підтримку, рівноправну супервізію, профілактику вигорання та протоколи безпеки слід розглядати як частину інфраструктури сталої громадянської залученості, а не як опційне доповнення.
- **Забезпечити, щоб програми підтримки повернення уникали відчуття несправедливості щодо тих, хто залишився в Україні.** Будь-яка стипендія, грант чи підтримка реінтеграції для тих, хто повернувся, має мати чітке публічне обґрунтування та логіку прийнятності. Програмам варто уникати створення враження, що ті, хто повернувся, винагороджені, тоді як тих, хто залишився в Україні, не помічають.

Для організацій громадянського суспільства, діаспорних мереж і медіа

- **Розглядати обмін інформацією як базову послугу.** Оскільки респондентки послідовно називають брак інформації своєю основною незадоволеною потребою, ОГС і діаспорні мережі мають розглядати картографування можливостей, перевірене скерування та практичні поради як центральні види діяльності, а не побічний продукт іншої роботи.
- **Продовжувати інвестувати в горизонтальну координацію між країнами.** Це дослідження послідовно показує, що рівноправним мережам довіряють більше, ніж одній організації, яка представляє всю діаспору. Діаспорним організаціям варто й надалі будувати міжкраїнні стосунки, системи координації та спільні адвокаційні чи сервісні інструменти, зберігаючи при цьому автономію й нішу кожної окремої організації.
- **Будувати можливості менторства та обміни між жіночими організаціями в Україні та за кордоном.** Організації, засновані українками за кордоном, часто діють ізольовано одна від одної та від українських жіночих і громадянських організацій, без структурованих можливостей навчатися одна в одній. Організаціям і активісткам варто самостійно ініціювати менторські зв'язки, де досвідченіші українські жіночі організації супроводжують новіші закордонні ініціативи, а також шукати можливості для обмінів: стажування, спільні візити, спільні проєкти між організаціями в Україні та діаспорі. Це дало б новим закордонним організаціям доступ до накопиченого досвіду з фандрейзингу, адвокації та управління, а українським організаціям — прямий канал розуміння того, з чим стикаються українські активістки за кордоном.
- **Працювати з Unity Hubs як із практичними платформами.** Там, де Unity Hubs існують або плануються, українські організації мають бути залучені до формування їхніх функцій, пропонування активностей, визначення потреб спільноти та поєднання послуг із реальними громадянськими й професійними ініціативами. Це допоможе хабам стати корисним інструментом сталого зв'язку, а не лише видимою інфраструктурою.
- **Активно формувати українське медіасередовище навколо жінок діаспори.** Українські онлайн-медіа та спільноти в соцмережах наразі часто сприймаються переміщеними жінками як вороже налаштовані чи присоромлювальні — щодо тих, хто виїхав, і щодо тих, хто розглядає повернення. Організації громадянського суспільства, діаспорні медіа та українські феміністичні організації здатні змінити цей тон краще, ніж державні актори: через свідому наративну роботу, публікацію особистих історій, переосмислення від'їзду як відповідальності, а не покидання, та активну протидію контенту, що стигматизує жінок за кордоном.

- **Балансувати наратив про успіх реалістичнішими історіями, зокрема про повернення.** Медійна картина українок за кордоном, яка часто презентує історії успіху спотворює реальний досвід переміщення. Медіа варто враховувати що, вимушена еміграція означає вимушену інтеграцію, і успіх часто є формою адаптації до обставин, а не вільним вибором. Односторонній наратив успіху варто доповнювати історіями про труднощі, сумніви та повернення — це дало б аудиторії реалістичнішу картину досвіду переміщення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Adema, J.; Aksoy, C.G.; Giesing, Y.; Poutvaara, P. (2024). Ukrainian Refugees' Return Intentions and Integration in the Course of Time. EconPol Forum 6/2024. Centre for Economic Strategy (2024/2025). Fifth Wave of Research on Ukrainian Refugees. <https://ces.org.ua/en/ukrainian-refugees-fifth-wave/>
2. Centre for Economic Strategy (2024/2025). Fifth Wave of Research on Ukrainian Refugees. <https://ces.org.ua/en/ukrainian-refugees-fifth-wave/>
3. Demographic and Social Expertise Institute (2024). Civic participation among Ukrainian migrant women abroad. <https://dse.org.ua/ojs/index.php/dse/article/download/250/181>
4. European Population Conference (2024). Diaspora mobilisation: awareness raising, interaction with public and political actors, and social media-enabled mobilisation. <https://epc2024.eaps.nl/uploads/240069>
5. Eurostat (2026). Temporary protection for persons fleeing Ukraine — monthly statistics. Data as of January 2026. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics
6. German Economic Team. A Survey of Ukrainian Refugees. <https://www.german-economic-team.com/en/newsletter/a-survey-of-ukrainian-refugees/>
7. Grabowska, I. et al. (2025). Gender wage gap within the displaced Ukrainian population in Poland. Comparative Migration Studies. <https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-025-00478-4>
8. ICMPD (2023). Displacement, Integration and Return: What are the Remote Work Possibilities for Ukrainians? ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/ukraine/displacement-integration-and-return-what-remote-work-possibilities-ukrainians>
9. ICMPD (2025). INTAKE: New Perspectives on Labour Market Integration of Displaced Ukrainian Women. International Centre for Migration Policy Development. <https://www.icmpd.org/file/download/64761/file/INTAKE-New-perspectives-Labour-Market-Integration-of-Displaced-Ukrainian-Women.pdf>
10. IOM (2025). Enhancing Labour Market Inclusion for People Displaced from Ukraine. International Organization for Migration. <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl2616/files/documents/2025-03/enhancing-labour-market-inclusion-for-people-displaced-from-ukraine.pdf>

11. Migration Policy Institute (2024). Ukraine's Diaspora Mobilization. <https://www.migrationpolicy.org/article/ukraine-diaspora-mobilization>
12. Ministry of Social Policy, Family and Unity of Ukraine (2026). Draft Action Plan for 2026–2027 on responding to challenges related to the possible end of temporary protection for Ukrainian citizens in the EU. MSP public consultation, June 1, 2026. <https://www.msp.gov.ua/>
13. Vienna Institute for International Economic Studies — wiiw (2026). Ukrainian Refugees: From Emergency to Long-Term Strategy. <https://wiiw.ac.at/ukrainian-refugees--from-emergency-to-long-term-strategy-n-711.html>

ДОДАТОК 1. ДЕТАЛЬНА СТРУКТУРА ВИБІРКИ (ЯКІСНИЙ КОМПОНЕНТ)

Інтерв'ю з ключовими інформантками

#	Тип організації	Країна
1	Українка в ЄС, засновниця української організації* в ЄС	Іспанія
2	Фахівчиня зі зв'язків із громадськістю в організації українців у ЄС	Німеччина
3	Експертка з питань міграції	Німеччина-Україна
4	Українка в ЄС, представниця програми місцевої НУО, що працює з українками	Німеччина
5	Українка в ЄС, представниця міжнародної організації	Німеччина
6	Громадянська ініціатива, що працює з діаспорою (адвокація/діалог)	Україна
7	Представник державного сектору, залучення діаспори	Україна
8	Українка в ЄС, засновниця української організації в ЄС	Фінляндія
9	Міжнародний розвиток / програма повернення фахівців	-
10	Роботодавець в оборонній галузі	Україна
11	Міжнародний розвиток / визнання навчання з розвитку навичок	-

*під українською організацією в ЄС ми маємо на увазі організацію українців, спрямовану на просування наративів підтримки України та культури в країнах ЄС

Фокус-групові дискусії

Група	Профіль	Кількість учасниць
ФГ 1	Дистанційно працевлаштовані жінки (Польща, Німеччина, Італія, Румунія, Іспанія)	6
ФГ 2.1 і 2.2	Адвокаційно активні жінки (Німеччина, Польща, Бельгія)	6
ФГ 3	Студентки та нещодавні випускниці (Бельгія, Франція, Німеччина, Чехія, Австрія)	6
ФГ 4.1 і 4.2	Жінки, які повернулися в Україну (з Чехії, Франції, Словаччини, Португалії)	7

Український жіночий фонд (УЖФ) — благодійний фонд, що підтримує розвиток жіночих громадських організацій та феміністичного руху в Україні задля розширення прав жінок і наближення гендерної рівності. Частиною роботи УЖФ є формування попиту на гендерну аналітику як основи для формування ефективних політик – зокрема у сфері відновлення, європейської інтеграції, порядку денного «Жінки, мир, безпека»

Open Space Works — це надійний партнер для міжнародних організацій, які займаються відновленням України. Ми допомагаємо поєднати гуманітарну допомогу з проектами довгострокового розвитку. Для цього ми глибоко вивчаємо ситуацію через дослідження, організовуємо діалоги між ключовими сторонами та посилюємо місцеві організації. Це допомагає створювати такі програми гуманітарного реагування та розвитку, які є життєздатними і спираються на потреби самих громад. Наш понад 16-річний досвід роботи в Україні гарантує, що ваші рішення будуть обґрунтованими та справді корисними для людей.

